

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV004
VT06

Handledare: Christian Fernandez

Medborgarskap och immigration

– En kartläggning över utvecklingen i Tyskland och Frankrike sedan 1992

Författare: Catrin Wallered

Abstract

Citizenship and immigration policy are controversial aspects of the European integration project. Fourteen years ago Roger Brubaker stated that the vital differences between German and French citizenship policy were unthinkable to harmonise. This paper therefore seeks to investigate whether the old image of the two countries are accurate. By evaluating citizenship and immigration policies in today's context with the increasing influence of European Union policy I here present a more correct picture of the situation in both countries. Partly to see how the harmonisation has come this far. Is there more to be done? Partly also to see if and how the countries differences still betray a legacy of their traditional citizenship models jus soli (Latin for birthright) and jus sanguinis (Latin for bloodright). Two citizenship models created in the era of the national state. A discussion about new forms of citizenship in the era of globalization also takes place. Can we see traces of this development in France and Germany by looking at their immigration and citizenship policies?

Keywords: Citizenship, immigration, France, Germany, jus soli, jus sanguinis, harmonisation, naturalisation, family reunion, resident permit, EU.

Innehållsförteckning

<i>1 Inledning</i>	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.2.1 Avgränsning och kunskapsbidrag	5
1.3 Metod och material	7
1.3.1 Litteraturgenomgång och källkritik	8
1.3.2 Validitet och reliabilitet	9
<i>2 Teoretiskt ramverk</i>	10
2.1 Kapiteldisposition	10
2.2 Medborgarskap och nationalitet	10
2.2.1 Jus soli och jus sanguinis – de traditionella idealtyperna	11
2.2.2 Uppehållsorten – det nya medborgarskapsidealet?	13
2.3 Tidigare forskning	13
2.3.1 Den traditionella bilden	13
2.3.2 Mot en upplösning av idealtyperna?	14
2.3.3 Tyskland – rentav mer liberalt än Frankrike?	15
<i>3 Empirisk kartläggning av dagens situation</i>	17
3.1 Kapiteldisposition	17
3.2 Immigrations- och medborgarskapsbestämmelser i EU	17
3.3 Undersökningsområden	18
3.4 Data: Tyskland	19
3.4.1 Historisk bakgrund	20
3.4.2 Uppehållstillstånd och familjeåterförening	21
3.4.3 Naturalisering	21
3.5 Data: Frankrike	23
3.5.1 Historisk bakgrund	23
3.5.2 Uppehållstillstånd och familjeåterförening	24
3.5.3 Naturalisering	25
<i>4 Analys</i>	26
4.1 Kapiteldisposition	26
4.2 Uppehållstillstånd och familjeåterförening	26
4.3 Naturalisering	27
<i>5 Slutsats</i>	33
5.1 Förslag på fortsatt forskning	34
<i>6 Källor</i>	35
<i>Bilaga 1 Frågor till undersökningsområdena</i>	38

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Migrationsfrågan är en debatterad kärnaspekt inom integrationspolitiken i EU då den ytterst handlar om kontrollen över det nationella medborgarskapet, vilka som ska få inkluderas respektive exkluderas inom en stats territoriella gränser. Stater har traditionellt eftersträvat att hålla uppsikt över rätten att inkludera och exkludera medborgare. Denna auktoritära förmåga fräntas staten allteftersom integrationsprocessen inom EU fortgår vilket kan sägas vara den främsta orsaken till den kontroversiella och känsliga status som frågan frammanar. Sedan 1970-talet har immigrationsdebatten i Europa intensifierats alltmer. Detta till stor del på grund av den förändrade immigrationsbilden, från välkommen arbetskraftsinvandring till en alltmer negativ uppfattning. Svängningen går hand i hand med den förändrade ekonomiska situationen med ökad arbetslöshet och minskade ekonomiska resurser (Medved 2003:53). Maastricht- och Amsterdamfördragen har etablerat ett medborgarskap utan att harmonisera medlemsstaternas nationella lagar. I kontrast med den ekonomiska och monetära politiken har inte en konvergens inom de nationella lagstiftningarna här setts som ett villkor för att skapa en övernationell institution. Eftersom medborgarskapet i ett medlemsland automatiskt ger ett unionsmedborgarskap påverkar de skilda utformningarna och definitionerna ofrånkomligen andra medlemsstater. Hur generös eller restriktiv ett land är i sin immigrationspolitik medborgarskapstillgång leder i sin tur till att en del länder producerar fler EU-medborgare än andra.

Tyskland och Frankrike utgör invånarmässigt EU:s största medlemsländer belägna sida vid sida i hjärtat av Europa. Trots det är den traditionella uppfattningen i medborgarskapsdiskursen att de representerar varandras motsatser. Roger Brubakers avhandling från början av 90-talet konstaterar skiljelinjerna med en imponerande genomgång av båda ländernas historiska arv där han slutligen konstaterar att den vitala skillnaden sätter käppar i hjulen för den europeiska integrationen. Att den vitala skillnaden aldrig kommer att kunna överbryggas (Brubaker 1992:185). 14 år senare har EU:s integration lett till att en viss harmonisering skett och att Frankrike och Tyskland närmats sig varandra. På vilken nivå ligger de då idag? Är Brubakers skildring av de båda länderna som varandras motsatser helt förkastlig eller kan fortfarande en rättvis indelning av Tyskland och Frankrike göras utifrån de traditionella idealtyperna?

1.2 Syfte och frågeställning

Roger Brubakers *Citizenship and Nationhood in France and Germany* från 1992 utgör avstampet i problematiseringen där han urskiljer Tyskland och Frankrike som typexempel för två motsatta idealtyper inom medborgarskapsdiskursen, *jus soli* (latin för födelse rätt) och *jus sanguinis* (latin för blods rätt). Mycket har dock hänt sedan dess vilket gör att skillnaden mellan länderna inte längre är så utkristalliserad som för 14 år sedan. Många hävdar till och med att en jämförelse i dagsläget är irrelevant då en harmonisering redan anses ha ägt rum. Självfallet måste de teoretiska ramverken omvärderas utefter de nya nationella lagar som tillkommit samt utifrån EU som ny aktör på området. Med den uppmålade problembilden som bakgrund blir det övergripande syftet således att kartlägga den nuvarande situationen hos de båda länderna för att se hur långt harmoniseringen kommit. Samt, om möjligt, kunna säga något om framtida steg.

Är den traditionella bilden av Tyskland och Frankrike som två skilda länder fortfarande rättvis? Hur ser situationen ut idag? Eftersom de traditionellt målats upp som två skilda exempel blir de intressanta som jämförelseobjekt. Dels i form av en utvärdering av den hittills gångna harmoniseringen, dels för att de utgör två betydelsefulla stater i EU och dels också för att se i om och i sådant fall i vilken utsträckning arvet efter deras historiska medborgarskaps-idealtyper fortfarande genomsyrar dagens politik. Eller har kanske harmoniseringen suddat ut de skarpa skiljelinjerna länderna emellan? Ett sidospår med koppling till utvecklingen är diskussionen om medborgarskapets förändrade roll med uppehållsortens ökade betydelse som kriterium för medborgarskap. Ser vi spår av en sådan utveckling hos de båda länderna?

Ämnet känns relevant och aktuellt då det ytterst berör kontroversiella aspekter i EU:s ständigt pågående integrationsprocess. I synnerhet sedan 1992 då det europeiska medborgarskapet etablerades med ytterligare utmaningar för immigrationspolitiken. Alltför skilda medborgarskapsbestämmelser skapar en ohållbar situation vilket uppmanar alltfler stater att konvergera sitt medborgarskap. Situationen är dock mer komplicerad än så då det å andra sidan är 25 individuella staters kultur, historia och suveränitetsutövande som står på spel.

1.2.1 Avgränsning och kunskapsbidrag

Fokus kommer att ligga på hur de båda staterna valt att utforma sitt medborgarskap, i synnerhet själva tillgången till ett medborgarskap för tredjelandsmedborgare där aspekter av immigrationspolitiken blir aktuell. Med tredjelandsmedborgare menas en person från ett icke EU-land. EU-medborgare åtnjuter genom sitt EU-medborgarskap redan en rad rättigheter som gör att behovet av ett medborgarskap i ett annat europeiskt land inte är så framträdande. Migration inkluderar immigration som ur ett statsperspektiv betyder att människor flyttar till en stat och emigration som tvärtom innebär att människor flyttar ifrån en stat.

Vidare indelningar kan göras på olika former av migration, ekonomisk migration, familjemigration, etnisk migration, asylsökande och illegal migration som är de vanligaste formerna, vissa mer välkomna än andra. Skillnaden mellan en immigrant och en asylsökande är att en stat ser till sina egna ekonomiska intressen med immigranter vilket inte är fallet med asylsökande där internationella regelverk avgör (Geddes 2003:1). Familjeåterförening är nästan uteslutande den form av immigration som existerar förutom asyl- och arbetskraftsinvandringen vilken jag kommer att fokusera på här. Med harmonisering menas här de gemensamma politikområden som alltmer övergår till gemensamma riktlinjer, lagar och regler genom EU. Med andra ord hur långt EU:s bestämmelser sträckt sig och vilken effekt det i sådant fall har genererat hos medlemsländerna. Jag har försökt att framställa uppsatsen med en blandning av en juridisk, sociologisk, historisk och statsvetenskaplig ansats för att skapa en så heltäckande bild som möjligt. De olika perspektiven lyfter fram olika delar som centrala i medborgarskapets utveckling och variation.

Den juridiska ansatsen är främst centrerad till det empiriska avsnittet där ländernas aktuella nationalitetslagar ses över. De övriga tre perspektiven återfinns implicit både i det teoretiska ramverket samt i analysen. Inom medborgarskapsdiskursen finns det en uppsjö av områden och frågor som skulle kunna avhandlas. I litteraturgenomgången inför uppsatsen blev *uppehållstillstånd*, *familjeåterförening* och *naturalisering* framträdande områden som centrala aspekter av medborgarskap och immigration varför jag valt att begränsa mig till dessa tre här. De representerar olika aspekter av tillträde och tillgång till en stats territorium och slutligen dess medborgarskap. Då uppsatsen är av empirisk natur ämnar jag inte fördjupa mig i normativa frågeställningar och definitioner som annars ofta förekommer i uppsatser som berör medborgarskap. Eftersom uppsatsen ämnar kartlägga dagens situation i kontrast till tidigare forskning med början i Brubakers avhandling från 1992 infaller den tidsmässiga avgränsningen naturligt från det året. 1992 var även det år som Maastrichtfördraget trädde i kraft vilket var början på stegvisa reformer och fördrag som fram till idag påverkat harmoniseringen av politiken på det aktuella området. Då ämnet är så pass aktuellt med sin empiriska inriktning är de flesta teorier otillräckliga samt inte heller nödvändiga. Uppsatsens teoretiska ramverk har därför främst baseras på tidigare forskning i form av artiklar och sammanställda rapporter. Undantaget är för definieringen av medborgarskapets idealtyper där mer handfasta teorier kan tillämpas.

Uppsatsen skiljer sig från tidigare forskning i flera avseenden. Mycket av vad som skrivits är normativa bidrag. De som varit av empirisk natur har antingen varit inaktuella eller behandlat problematiken i kvantitativa studier med flera länder och med statistik och poängskalor som mätning. Det som skiljer min uppsats från dessa är att jag endast valt två länder vilket möjliggör en mer djupgående analys samt att min fokus i detta väldebatterade ämne är hur själva tillgången till medborgarskapet ser ut. I kombination med en systematisk jämförelse i form av på förhand uppställda frågor (se bilaga 1) blir mixen i uppsatsen ett nytt och aktuellt bidrag som har ambitionen att täcka en för undersökningen relevant bredd med tillräckligt mycket djup för en intressant och meningsfull analys.

Den statistiska metoden är framgångsrik när det gäller att få en lättillgänglig och ytlig bild av ett fenomen vilket är en anledning till att jag inte valde det tillvägagångssättet. Eftersom smådetaljer ofta går förlorade i sådana framställningar blir en sådan jämförelse, i synnerhet med två studieobjekt tämligen platt och intetsägande. Genom att istället använda sig av frågor som besvaras i en löpande text kan även detaljer av vikt som ligger utanför ramen för frågorna också inkluderas vilket ger en rättvisare bild av kartläggningen vilket är ett av uppsatsen huvudmål.

1.3 Metod och material

Uppsatsens huvudutformning är en beskrivande analys med kvalitativa drag då valt att fokusera på enbart två länder. Uppsatsen är lite svår att ringa in metodologiskt då den utgår från en idealtypsindelning med Tyskland och jus sanguinis på den ena kanten och Frankrike och jus soli på den andra. Det föreföll sig naturligt att utgå ifrån dessa välkända idealtyper då de är vanligt förekommande i den tidigare forskningen. Jag är medveten om det förhållningskrav som föreligger när man använder sig av tidigare forskning. Att försöka förhålla sig till litteraturen som ett samtal, att respektera tidigare forskningsinsatser och samtidigt inte mig dra sig för att kritisera vad som sagts om det aktuella fenomenet. Vilket är något jag haft ambitionen att sträva efter. Det är med bilden av Frankrike och Tyskland som motsatta idealtyper som uppsatsen utgår ifrån. Uppsatsen ämnar då till att utreda huruvida den bilden fortfarande stämmer. I vilken utsträckning Frankrikes och Tysklands medborgarskaputformning och immigrationspolitik fortfarande liknar de renodlade idealtyperna. På så sätt har uppsatsen drag av den förändringsstrategi som Esaiasson m.fl. beskriver (2003:155). Inom denna metod beskriver Esaiasson m.fl. en förändring jämfört med en tidigare referenspunkt. På så sätt kan de problematiska nivåskattningarna om bra eller dåligt, stort eller smått mycket eller lite och så vidare undvikas. I mitt fall blir detta tydligt med uppsatsens huvudfråga som ifrågasätter huruvida den traditionella bilden verkligen stämmer. Poängen med en sådan frågeställning är att säkerheten blir större när man ställning till om en given företeelse har förändrats eller inte än när samma företeelse karaktäriseras på ett absolut sätt. Uppgiften är att utnyttja tiden som jämförelsepunkt istället för att exempelvis nivåskatta länderna utifrån en liberal eller restriktiv politik (a.a:155-162). Något som en del av den tidigare forskningen jag tagit del av faktiskt gör vilket kan kritiseras för att vara något godtyckligt eftersom det då är forskaren själv som sätter gränsen.

Vad som kännetecknar komparativa studier är att det finns likheter eller skillnader mellan länder som är viktiga att studera för att få förståelse för politik (Denk 2001:7). I detta fall Frankrikes och Tysklands immigrationspolitik och medborgarskapsutformningar. Uppsatsen har inslag av den komparativa studiens beskrivande och förklarande ambitioner. I huvudsak är det dock en beskrivande studie eftersom den syftar till att kartlägga den befintliga situationen. Den förklarande ambitionen är utifrån frågeställningen inte lika tydlig men genom att redovisa det historiska arvet ges samtidigt förklaringar till varför dagens bild ser ut som den gör. Huvudjämförelsen här är inte själva jämförelsen länderna emellan utan jämförelsen med tidigare forskning.

Dock ingår jämförelsen av länderna implicit i den tidsmässiga jämförelsen vilket innebär att uppsatsens komparativa inslag både blir av förändringskaraktär och av idealtypsindelning som Denk valt att klassificera som dikotomier (a.a:8). Ambitionen är att skapa en balans mellan ett lagom djup kombinerat med tillräcklig bredd vilket är en tämligen svår uppgift med 25 sidor att disponera. Urvalet av tidigare forskning speglar denna ambition. Anledningen till att jag valt att ta med källor från 1992 och framåt är för att jag vill visa på den förändring som stegvis utvecklats genom åren. Att bara ha med nyare källor jämfört med Brubakers skildring från 1992 anser jag inte är förenligt med uppsatsens syfte. Litteraturgenomgången av tidigare forskning kan därför uppfattas som lång i jämförelse med det empiriska kapitlet. Vilket är ett medvetet val från min sida då jag anser att juridiska texter inte kan framställas på ett så mycket mer uttömmande sätt.

1.3.1 Litteraturgenomgång och källkritik

Jag började med att söka efter material via artikelsökmotorn Elin vilket gav många träffar. I det läget gällde det att sälla ut de med mest relevans. Trots min strävan att ge en helhetsbild av det undersökta fenomenet så är jag medveten om att sällningen av det material som jag haft tillgång till kan ha påverkat mitt resultat. Holme och Solvang (1997:192) menar därmed att jag har fått ett systematiskt skevt material. Det är svårt att bedöma om det material jag har valt att ta med är objektivt och korrekt men det ingår i forskningsprocessen att kritiskt granska informationens ursprung, tillkomst och användbarhet. Källkritik används för att kunna värdera sanningshalten och bedöma trovärdigheten. Det är således av stor vikt att diskutera tillförlitligheten hos källorna och att ha ett kritiskt förhållningssätt till allt material. Två krav som ska ställas på sina källor är att de är färskas och samtida. En nyare källa är bättre att använda sig av än en äldre (Ejvegård 1996:60-62). Något som delvis stämmer in på min studie. Det material som jag använt mig av till den empiriska faktainsamlingen är inte äldre än tre år gamla. Däremot är det teoretiska materialet äldre vilket motiverades för ovan. De flesta studier och artiklar som jag läst är ursprungligen skrivna på engelska. Jag är medveten om att det kan finnas risk för nyansbortfall i översättningen. Den empiriska faktainsamlingen hämtade jag främst från de respektive ländernas motsvarighet till det svenska immigrationsverkets hemsida. Där jag bedömde att det fanns uppdaterat och tillförlitligt material. Ett problem som jag stötte på det franska immigrationsverkets hemsida ANAEM (Agence Nationale d' Accueil des Etrangers et des Migrations) var den bristfälliga översättningen av relevant material till engelska. Då franska inte är ett språk jag behärskar blev det svårt att hitta rätt material. En del information fanns på engelska vilket jag använde mig av i så stor utsträckning som möjligt. Övrig information hittade jag istället i aktuella artiklar och rapporter som andra skrivit där de återberättade de franska bestämmelserna. I det fallet gällde det att vara extra noggrann med urvalet och kravet på aktualitet då jag sållade bort de källor som var äldre än tre år. I fallet med Tyskland var faktainsamlingen inte alls så problematisk då mycket av den information som behövdes fanns tillgänglig på engelska.

1.3.2 Validitet och reliabilitet

Oberoende av vilken metod väljer bör vissa krav ställas på den information som samlas in. De resultat som den kvalitativa undersökningen bygger på ska vara trovärdiga och tillförlitliga. För att den tolkning som görs av resultaten ska kunna hålla hög kvalitet och anses tillförlitlig är det viktigt att studera undersökningens validitet och reliabilitet. Validitet kan delas in i intern och extern validitet. Den interna validiteten innebär att empiriskt mäter det som teoretiskt avses mätas (Olsson & Sörensen 2001:155). Det kan även definieras som frånvaron av systematiska mätfel. Den externa validiteten handlar om till vilken grad de resultat som fås kan generaliseras (Esaiason m.fl. 2003:173). Vad gäller den interna validiteten anser jag att jag mäter det som jag avser mäta. Med utvalda frågor som appliceras på de båda ländernas immigrations och medborgarskapsbestämmelser får jag ett likvärdigt urval från de båda länderna.

Viktigt att poängtera här är även att betydelsefull information som faller utanför frågornas ram även kunnat behandlas på grund av att jag valt att framställa resultatet i löpande text och inte i tabeller eller diagram där relevant information annars kan gå förlorad. De teoretiska referensramarna jag sedan använt mig av för att illustrera vad som tidigare skrivits om Tyskland och Frankrike på området är baserat på tidigare forskning som jag bedömt är relevant för problematiken runt min problemformulering. Vad gäller den externa validiteten är jag mer tveksam. Eftersom min studie endast behandlar två länder med syftet att beskriva och kartlägga blir det svårt att generalisera, att verkligen säga något allmängiltigt hos det som undersöks (Holme & Solvang 1997:80). Mitt fall går dock ut på att utvärdera nya fakta utifrån tidigare studier med ambitionen att få djupare förståelse inför det undersökta fenomenet.

Reliabilitet anger hur tillförlitligt och användbart ett mätinstrument är (Ejvegård 1996:67). I mitt fall de tre undersökningsområdena uppehållstillstånd, familjeåterförening och naturalisering med sina respektive frågor. Utifrån den kritiska inställning jag haft till mitt material samt det faktum att flera studier jag har läst använt sig av samma referenser och liknande mätinstrument anser jag att reliabiliteten är god. Eriksson och Wiedersheim-Paul (1991:40) föreslår ett annat sätt som kan användas för att testa reliabiliteten och det är att ställa sig frågan om samma resultat skulle uppnås om undersökningen gjordes en gång till på samma sätt. Eftersom jag har använt mig en kvalitativ metod för denna uppsats är meningen inte att andra ska kunna göra om studien. Istället är syftet att utifrån kartläggningen av Tyskland och Frankrikes immigrations- och medborgarskapsbestämmelser som studerats få en klagörelse i vilka förändringar som skett för att, om möjligt, kunna säga något om framtida steg.

2 Teoretiskt ramverk

2.1 Kapiteldisposition

Följande kapitel går igenom tidigare forskning om Tyskland och Frankrike för att ge en teoretisk grund inför den empiri och analys som följer samt för att underlätta och i vissa fall kunna stödja tolkning av uppsatsens empiriska data. En kort historisk genomgång presenteras även av medborgarskapet som fenomen. Inledningsvis presenteras här en definiering av medborgarskapets teoretiska betydelse i uppsatsens aktuella kontext. Därefter redovisas för de två olika teoretiska medborgarskaps- idealtyper jus soli och jus sanguinis som Frankrike och Tyskland anses representera. Avslutningsvis presenteras tidigare forskning på området med ambitionen att ge en bild av vad som tidigare skrivits om länderna.

2.2 Medborgarskap och nationalitet

Medborgarskap är ett välomskrivet begrepp med åtskilliga definitioner och perspektiv. Olika teoribildningar framhåller utvalda delar av medborgarskapets innehåll som viktiga. Den republikanska modellen fokuserar på skyldigheter medan den liberala istället framhäver individens rättigheter som centrala. Vilket medborgarskapskoncept man än ansluter sig till så är kärnelementen rättigheter, skyldigheter, deltagande och identitet oftast desamma (Hall 1995:2-3). Staten kontrollerar tillgången till dess territorium genom ett medlemskap; medborgarskapet. Genom detta medlemskap kan staten skilja på dem som har tillgång till territoriet från dem som inte har det. Det formella medborgarskapet är en politisk länk mellan en stat och en individ. Att exkludera en individ från den gemenskapen betyder också att utesluta från all social och kulturell verksamhet inom territoriet. Ett medborgarskap kan också ses som en status med begränsad tillgång. I det internationella systemet är medborgarskapet den mekanism som kopplar människor till en viss stat. Ett fenomen som globalt inkluderar nästan alla men som lokalt exkluderar. Termen nationalitet används ofta för att beskriva de internationella länkarna mellan en individ och en stat medan medborgarskap mer beskriver en intern relation av medlemskap i en stat. Nationalitet kan också referera till ett medlemskap i en nationell gemenskap av delad historia och kultur som inte nödvändigtvis behöver vara etablerad i en egen stat då det inom en stat kan existera flera nationaliteter (Bauböck 2005:4).

Delanty definierar medborgarskapet som ett medlemskap i en politisk gemenskap. ”Medborgarskap innebär medlemskap i en juridiskt konstituerad politisk gemenskap som kan kallas det civila samhället; det består av rättigheter, skyldigheter, deltagande och identitet” (Delanty 2002:21). Det civila samhället växte fram tillsammans med den moderna statens framväxt och utgjorde den sociala basen för medborgarskapet. På detta sätt blev medborgarskapet ett tvådelat projekt. På samma gång som man ville skapa en stat utgjorde det civila samhället basen för nationsskapandet vilket slutligen resulterade i den moderna nationalstaten. Under slutet av 1950-talet var de nationalstatsbyggande projekten i stort sett fullbordade vilket gjorde att immigrationspolitiken kom att avgöra vem som skulle få bli medborgare. Den stora arbetskraftinvandringen började ta fart och fram till 80-talet präglades många europeiska länder av öppen immigrationspolitik vilket ledde till mångkulturella samhällen (a.a. 21-22).

Vad är det som är så känsligt med medborgarskapet? Brubaker hänvisar till realismens främsta definiering av stater i den internationella kontexten; suveränitet. Regleringen av medlemskapet till den egna staten anses vara ett av suveränitetens grundläggande attribut där det traditionella internationella systemet utgår från självständiga stater. Det är i alla fall den teoretiska bilden av staten medan verklighetens suveränitet, i själva verket, eroderats av överstatliga överenskommelser och avtal där alltför många områden lämnas över till överstatliga instanser. Vilket lämnar suveräniteten alltmer urholkad. I den Europeiska kontexten menar Brubaker att medborgarskapet ses som suveränitetens sista strid som inte gärna överlåtes till överstatlig kontroll. Likt realismens nollsummespel. Varför frammanar frågan den kontroversiella status som den faktiskt gör? Brubaker menar att den botten i en debatt om medborgarskapet som i Frankrike och Tysklands fall handlar om är vad det betyder att tillhöra staten (Brubaker 1992:180). Historiskt kan denna betydelse kopplas till Delantys framväxt av det civila samhället som social bas för medborgarskapet. Som i Frankrike kom att innebära en tillhörighet till en politisk gemenskap medan det civila samhället i Tyskland kom att enas genom att tillhöra ett folk.

2.2.1 Jus soli och jus sanguinis – de traditionella idealtyperna

Hur ett medborgarskap förvärfvas anses vara ett av de viktigaste elementen i ett lands medborgarskapsutformning som enligt idealtyperna antingen garanteras via födseln eller via blodsband. Den traditionella immigrations- och medborgarskapslitteraturen gör en uppdelning av två idealtyper; *jus soli*, latin för födelse rätt och *jus sanguinis*, latin för blods rätt. Vad som är viktigt att göra i distinktionen mellan de två idealtyperna är att konstatera att de just är idealtyper vilket inte kräver en exakt motsvarighet i verkligheten. Trots detta är idealtyperna användbara i karläggningen av de olika utformningar av medborgarskap som existerar. En stat faller mer eller mindre in i den ena eller andra kategoriseringen, vanligast är en kombination med inslag av båda (<http://www.migrationinformation.org/Feature/print.cfm?ID=34>).

Den första idealtypen, jus soli, är en republikansk modell som kännetecknas av inkluderande, assimilerande drag grundad på födelseort. Vilken erkänner en individs nationalitet och medborgarskap inom det territorium som denne föds i. Den renaste formen av jus soli återfinns i USA där alla som föds inom landets gränser automatiskt blir amerikanska medborgare. Mer vanligt är det med en modifierad form av jus soli där det exempelvis krävs att föräldrarna har uppehållstillstånd, har varit bosatta i landet i ett visst antal år eller själva varit födda i landet (Bauböck 2005:3). Inom jus soli -kontexten räknas de som är födda utomlands inte som medborgare. Dock kan denna status under vissa förhållanden erhållas genom naturalisering. Ett medborgarskap är enligt jus soli ett medlemskap baserat på ett territoriellt samhälle medan jus sanguinis uppfattar medborgarskapet som ett medlemskap av härkomst.

Hur medborgarskapet i sig är utformat (samt tillgången till det) skiljer sig från stat till stat. Gemensamt är att tillgången begränsas genom specifika villkor för hur utomstående kan få bli inkluderade i denna gemenskapsstatus. Den vanligaste tillgången är en kombination av födelserätt och föräldrarnas medborgarskap vilket gör att det oftast är ett omedvetet val som de flesta inte aktivt väljer. För de som inte är tillskrivna ett visst medborgarskap vid födseln kan detta senare erhållas genom naturalisering. Naturalisering är namnet på den process genom vilken en individ genomgår för att få tillgång till ett medborgarskap. Då naturaliseringsprocessen är ett privilegium helt upp till staten själv att kontrollera över blir den inkonsekvent ur ett internationellt perspektiv. Stater kan även begränsa tillgången till själva naturaliseringen genom strängare regler för uppehållstillstånd. I de länder där naturaliseringsprocessen är relativt enkel kan begränsningen istället koncentreras till villkoren för immigration med olika hinder för tillträde och uppehållstillstånd (Brubaker 1992:33).

Vid 1800-talets slut gjordes en uppdelning bland nationalstater av de som antingen baserade medborgarskapet enligt jus solis eller jus sanguinis grunder. Den senare innebär att rätten till medborgarskap grundar sig på föräldrarnas medborgarskap som således ärvs genom blodsband. Idealtypen beskrivs som etnisk-kulturell baserat på härkomst med restriktiva naturaliseringsregler. Var en individ är född spelar här inte så stor roll. Det som är viktigt är om och hur förfädrar kan spåras med koppling till staten ifråga. I den här kontexten räknas en utlänning till dem som inte kan spåra sitt arv till staten som de bor i oavsett hur länge de samt deras avkommor kan ha uppehållit sig där. Om det är svårt för en invånare utan blodsband att naturaliseras så är det desto lättare för dem som är födda utomlands med en etnisk koppling till staten att erhålla ett medborgarskap. Detta trots föga språk- och kulturkunskaper då flera generationer kan ha passerat sedan familjen lämnade landet. Oftast har dessa personer rätt till ett medborgarskap utan att behöva genomgå den naturaliseringsprocess som annars gäller för immigranter av annan härkomst för få tillgång till medborgarskapet. Tyskland övergav nyligen en uteslutande jus sanguinis- typ när landet med nya lagar år 2000 införde element av jus soli. Allt fler stater börjar införa inslag av jus soli, delvis på grund av påtryck från den Europeiska konventionen om nationalitet som trädde i kraft 1997 (<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=369>).

2.2.2 Uppehållsorten – det nya medborgarskapsidealet?

” Transnational migration is steadily eroding the traditional basis of nation-state membership, namely citizenship” (Jacobson i Weil 2001:2). Även Delanty är inne på den linjen när han hävdar att medborgarskapet alltmer håller på att övergå från att ha varit en rätt förvärvad genom födseln till att bli en rätt som förvärvas genom uppehållsorten. Med uppehållsortens ökade betydelse som kriterium för medborgarskap glider medborgarskap och nationalitet alltmer ifrån varandra. De ökade migrationsflödena tyder på att nationalstaten håller på att fragmenteras och så även medborgarskapet (2002:172-173). Yosmine Soysal är av samma uppfattning med argumentet att medborgarskapet går mot ett postnationellt skifte baserat på individens mänskliga rättigheter istället för nationalstaten (Soysal 1996:18-19). Människor identifierar sig, enligt denna uppfattning, i allt mindre utsträckning med sin stat. Andra institutionella former såsom grannskapet, staden, kommunen, regionen och så vidare, menar de, ersätter medlemskapet och gemensamhets känslan som annars det nationella medborgarskapet brukar stå för. Marc Howard och Patrick Weil är några av dem motsätter sig uppfattningen om nationalstatens och medborgarskapets minskade betydelse. ”Citizenship is a powerful fact and idea because its acquisition entails graduation to full membership” (Weil 2001:2). Bland annat rätten att rösta och ställa upp i val vilket utan ett medborgarskap exkluderar icke medborgare att delta i beslut som påverkar deras liv. Tillgång till välfärdssystemet, möjligheten att få jobb samt att integreras in i samhället är ytterligare aspekter som försvåras avsevärt utan ett medborgarskap. Det är alltför tidigt, menar de, att förringa medborgarskapets och nationalstatens starka ställning då de tillsammans fortfarande spelar en avgörande roll i det moderna samhället (Howard 2003, Weil 2001).

2.3 Tidigare forskning

2.3.1 Den traditionella bilden

Uppsatsen tar avstamp i Roger Brubakers avhandling från 1992 där han i slutsatsen bland annat fastslår att de skarpa skillnaderna i ländernas medborgarskapsutformanden skapar problem i den europeiska integrationsprocessen då ett lands definition av sitt medborgarskap ofrånkomligen påverkar andra stater ...”there is no chance that the French system of *jus soli* will be adopted; automatic transformation of immigrants into citizens remains unthinkable in Germany” (s. 185). Skillnaderna utmålas således inte bara som allvarliga utan även omöjliga att överbrygga. Frankrike målas upp som liberalt med inkluderande medborgarskapsutformning där tillgången till medborgarskapet för immigranter anses vara relativt enkel. Den motsatta bilden får vi av Tyskland som inte öppnar upp sitt medborgarskap för någon som inte har någon etnisk koppling till landet. Där alla immigranter trots årtal av uppehålle inte har någon tillgång till den status som ett medborgarskap erbjuder.

Patrick Weil illustrerar förhållandet fyra år senare, med det nygrundade Europeiska medborgarskapet i åtanke, när han målar upp skillnaderna mellan länderna i en berättelse. Kort handlar den om två turkiska bröder som på 70-talet emigrerade, den ene till Tyskland och den andre till Frankrike. Båda bröderna får barn. Barnet fött i Frankrike erhåller vid 18 års ålder ett medborgarskap vilket hans tyskfödda kusin inte gör. Med etablerandet av det europeiska medborgarskapet 1992 fick dessa nationella skiljelinjer ytterligare konsekvenser då det i praktiken betydde att den franskfödde kusinen kunde flytta till sin kusin i Tyskland ta jobb, rösta i lokalvalen och åtnjuta fler rättigheter som EU-medborgare än sin infödde kusin (Weil 1996:85). Weil framhåller Frankrike som ett exemplariskt land. "Being the first country of mass immigration in Europe, France was also the first country, at the end of the nineteenth century, to reintroduce a *jus soli*...in the latter half of the twentieth century most of the other European countries became, willingly or not, countries of immigration and often followed the path taken by France" (Weil 2001:66).

2.3.2 Mot en upplösning av idealtyperna?

I samband med det europeiska medborgarskapets etablering lättades reglerna för naturalisering (tillgång till medborgarskapet för utomstående) upp något i Tyskland 1993. Till exempel så blev nu vuxna över 23 år berättigade till naturaliseringsprocessen om de bott lagligt i Tyskland i 15 år. Vidare var de tvungna att säga upp sitt gamla medborgarskap, vara ostraffade samt kunna redovisa tillräckliga försörjningsmöjligheter. Ungefär samtidigt uttalade sig Wolfgang Schäuble, en framstående politiker i den dåvarande regeringen under Helmut Kohl att "We gain our identity, not from commitment to an idea, but from belonging to a particular *Volk*" (Schäuble i Fulbrook 1996:101). Att öppna upp Tyskland för utomstående var med andra ord en debatterad och känslig fråga med rötter i gamla nationalistiska uppfattningar om Tyskland som nationalstat. Freedman beskriver utvecklingen i grannlandet Frankrike under samma period i motsatt riktning. Mellan 1993-1998 fördes en restriktivare immigrationspolitik som gick under namnet *Pasqua lagarna* efter den konservativa inrikesministern Charles Pasqua med noll immigration som mål. Lagarna försvårade naturalisering, familjeåterförening och inresa till frankrikes territorium på flera punkter. Det historiska arvet av *jus soli* togs delvis bort när den automatiska rätten till medborgarskap för barn födda i Frankrike till utländska föräldrar 1993 var tvungna att genomgå en ansökningsprocedur. 1997 kom ytterligare ett slag mot det franska nationalitetsarvet med kravet att barn vid 16-års ålder skulle kunna bevisa minst 10 års uppehåll i landet för att kunna erhålla medborgarskap. Freedman drar en parallell mellan EU:s utveckling och de alltmer restriktiva reglerna för immigration och medborgarskapstillgång. De lagar som växt fram, i allmänhet sedan 1975 och i synnerhet sedan 2001, går genom den överstatliga status frågan nu erhållit inom EU ut på att öppna upp inifrån och exkludera utifrån. Detta märks allt tydligare med mindre och lättare regler för EU-medborgare samtidigt som reglerna för tredjelandsmedborgare blivit allt mer restriktiva (2004:31).

En som inte ger samma bild av utvecklingen är Marc Howard som i sin komparativa studie jämför utvecklingen från 1980-talet med år 2003. Han klassificerar de då 15 medlemsländerna utifrån vad han anser vara de fyra huvudkomponenterna i medborgarskapspolitiken. Vilka är medborgarskap vid födseln, lätt eller svår naturaliseringsprocess, tillåtelse till dubbelt medborgarskap samt naturaliseringsstatistik. Samtliga områden poängsätts med noll till två poäng vilket samtaget ger länderna noll till åtta poäng. Poängen för Tyskland från 1980-talet var det lägsta av dem alla med noll medan Frankrike hade sex poäng från samma period. I mätningen från 2003 hade Tyskland fått ihop tre poäng medan Frankrike också ökat till sju poäng. Tysklands tre poäng kom från medborgarskap vid födseln där landet 2003 kammade hem full pott samt ett poäng under kategorin lätt eller svår naturaliseringsprocess. Frankrikes poängökning kom från kategorin naturaliseringsstatistik där landet gick från noll till ett poäng (2003:29-30).

Tysklands utveckling mot ett mer jus soli- baserat medborgarskap med införandet av rätten till medborgarskap vid födseln är ett stort steg mot en harmonisering av nationella medborgarskapstyper i EU. Trots det, menar Weil, stiger inte naturaliseringssiffrorna. Andelen invandrare som nu har tillgång till det tyska medborgarskapet väljer fortfarande att stå utanför. I Howards undersökning från 2003, tre år efter införandet av jus soli- komponenter med bland annat lättare naturaliseringsregler får Tyskland fortfarande noll poäng i kategorin ”naturaliseringsstatistik”. En anledning kan vara frågan om dubbelt medborgarskap som Weil klassificerar som en avgörande aspekt i ett lands medborgarskapspolitik. Det som är intressant är att frågan väcker så olika reaktioner i olika stater. I Storbritannien såväl som i Frankrike behandlas ärendet som en icke-fråga. Vilket i Tyskland, tvärtom, är en kontroversiell aspekt och som därför inte är tillåtet för naturaliserade medborgare att ha. Om immigranter vill naturaliseras till tyska medborgare måste de avsäga sitt gamla, vilket många inte är villiga att göra, vilket i sin tur förklarar de låga naturaliseringssiffrorna (Weil 2001:7-9).

2.3.3 Tyskland – rentav mer liberalt än Frankrike?

”Germany stands today as one of the most liberal states in Europe with regard to citizenship” (Kastoryano i Blau 2006:13). Med det citatet vill Jessamyn Blau lyfta fram tysklands utveckling som kan sägas ha gått om de andra EU-länderna och idag istället är ett av de liberalare länderna i EU ur immigrations- och medborgarskapssynpunkt. Att Frankrike skulle vara ett immigrationsland är något som går hand i hand med det faktum att landet baserar sitt medborgarskap på jus soli vilket fundamentalt är ett mer flexibelt system än jus sanguinis. Den republikanska jus soli ideologin garanterar teoretiskt sett alla utländska invånare efter ett visst antal år i landet (eller den som är född i landet) tillgång till medborgarskap. Med detta i åtanke har Frankrike länge utmärkt sig för att vara det enda immigrationslandet i Europa. Ett faktum som Blau nu ifrågasätter. Även hon utgår från Brubakers skildring av Frankrike och Tyskland men inkluderar i sin studie även en integrationsaspekt med motiveringen att den är en betydelsefull del av hur stater inkluderar och exkluderar sina nya medborgare.

Något som, enligt Blau, Tyskland klarar av mycket bättre än Frankrike. Som exempel tar hon upp de gettoförorter utanför stads kärnorna där alltmer missnöje växer gentemot den franska staten för deras exkluderande inställning emot deras naturaliserade medborgare. Den franska republikanska modellen går ut på att assimilera immigranter till fransmän. Assimilera betyder att "smälta samman" vilket innebär en restriktiv inställning till mångkulturalism där immigranternas egen kultur inte tillåts i samma utsträckning (Blau 2006:5-8).

Frankrikes naturaliseringspoäng från Howards studie ovan där Tyskland fick noll poäng är inte heller så övertygande. Med ett poäng är det den enda kategorin där landet inte fick full pott. Här kan orsaken inte vara dubbelt medborgarskap eftersom det är tillåtet i Frankrike. En förklaring kan vara den bristfälliga förmågan hos landet att integrera sin utländska befolkning in i samhället på. Målet med att assimilera, att få alla medborgare stöpta i samma form är kanske inte längre en så fungerande modell. Delanty kallar denna form av assimilation för marginalisering som har sin förebild just i det franska samhället. Här finns det inget offentligt erkännande av kulturella skillnader i den offentliga sfären eftersom jämlikhet eftersträvas. Det mångkulturella samhället får endast existera inom den privata sfären (2002:169). Freedman instämmer och beskriver relationen mellan immigration och medborgarskap som ytterst paradox.

Å ena sidan anses Frankrike vara det ledande immigrationslandet i Europa samtidigt som det å andra sidan motsätter sig utvecklingen mot ett multikulturellt samhälle (2004:9). Bilden av Tyskland är den motsatta som förvisso är exkluderande i tillgången till sitt medborgarskap vilket de vinner in på med den inkluderade inställningen gentemot de som redan lever i landet. Trots att Frankrike traditionellt setts som ett immigrationsland menar Blau att Tysklands naturaliseringslagar sedan 1990-talet kommit närmare jus-soli idealen än fransk lag. Som exempel tar hon upp den nya lagen från 2000 som innebär att barn födda i Tyskland idag automatiskt är berättigade ett medborgarskap om en förälder haft uppehållstillstånd i minst åtta år. Även om barn födda till utländska föräldrar i Frankrike har full rätt till medborgarskap får de inte tillgång till det förrän de fyllt 18 år om de kan bevisa minst fem års uppehåll i landet (Blau 2006:13-17).

3 Empirisk kartläggning av dagens situation

3.1 Kapiteldisposition

I detta kapitel görs en empirisk genomgång av de båda ländernas nuvarande immigrationsbestämmelser. Referenserna till styckena till respektive land skiljer sig av den anledningen att jag i Frankrikes fall refererar direkt från en lagtext. I Tysklands fall refererar jag från en rapport med mer flytande text. Innehållsmässigt ska de dock vara så lika som möjligt. Inledningsvis följer en kort genomgång av EU:s utveckling på området. Därefter presenteras de undersökningsområden som valts ut i analysen av de båda länderna med ambitionen att motivera på vilket sätt de är intressanta och relevanta i detta sammanhang. Efter det besvaras på förhand uppställda frågor till respektive område i form av en löpande text för att underlätta läsningen. Dock är, på grund av risk för stilbrott och platsbrist inte frågorna integrerade i texten utan återfinns som bilaga 1. i slutet av arbetet. Tanken är att frågorna ska täcka huvudaspekterna i båda ländernas immigrationspolitik och tillgång till medborgarskap som senare underlättar för utvärderingen och jämförelsen i analysen. I största möjliga mån har även årtal placerats ut efter en del bestämmelser för att lättare kunna se om utvecklingen har gått mot ett visst håll och följer vissa mönster.

3.2 Immigrations- och medborgarskapsbestämmelser i EU

Att EU alltmer tar över bestämmelserna om medborgarskapets utformning och innehåll är sedan Maastricht 1992 en ofrånkomlig process. Regler och ramverk för immigration hör sedan 1999 till EU:s första pelare för överstatlig kontroll medan själva tillgången till medborgarskapet fortfarande återfinns inom den enskilda statens kontroll. Tanken är att den fria rörligheten inom EU ställer krav på en gemensam EU-politik på flera områden, däribland immigrationspolitiken (http://www.eu-upplysningen.se/templates/EUU/standardRightMenuTemplate_18). Årtionden av förhandlingar och utdragna processer har lett att EU sammanfört en rad nya lagar och direktiv relaterade till immigration. Det var med Amsterdamfördraget 1997 som immigrationspolitiken tog klivet över till EG-rätten det vill säga den första pelaren med överstatlig makt. Målet var att bygga upp en helt gemensam asyl- och immigrationspolitik för EU. Bestämmelserna går i stora drag ut på minimikrav för medlemsländernas mottagning av flyktingar. Samarbetet är främst inriktat på att lösa akuta problem såsom trafficking, illegal människosmuggling, brott mot mänskliga rättigheter och så vidare. Samma år ratificerades även den Europeiska konventionen om nationalitet som bland annat fastslår att en stat inte får göra skillnad på naturaliserade medborgare och infödda medborgare (www.zuwanderung.de/english/downloads/aufenthengl.pdf).

I dagsläget har EU ingen samordnad invandringspolitik, gemensamma definitioner eller regelverk. Det är medlemsländerna själva som avgör hur många medborgare från länder utanför EU som får resa in, bosätta sig och naturaliseras till medborgare. EU försöker dock harmonisera medlemsländernas lagar när det gäller villkoren för att bevilja uppehållstillstånd för exempelvis arbetstagare, studenter och familjemedlemmar. Målet med immigrationsharmoniseringen är att ge utländska medborgare som lagligen vistas i ett medlemsland rättigheter och skyldigheter inom EU som liknar EU-medborgarnas. Den 12 januari 2007 är utgångsdatumet för implementerandet av gemensamma regler gällande permanenta uppehållstillstånd. Denna status ska ges efter fem års varaktigt uppehälle i ett land. Tanken, enligt EU-upplysningen själva, är att detta permanenta uppehållstillstånd ska vara lika i samtliga medlemsländer samt att statusen som den ges ska vara så lik en medborgares som möjligt ifråga om tillgång till arbetsmarknaden. Medlemsstaten kan dock reglera tillgången till arbetsmarknaden beroende på vilken efterfrågan som råder. Vidare är stater från och med då även skyldiga att ge tillfälligt uppehållstillstånd till personer med syftet att studera, volontärarbeta eller praktisera. När en tredjelandsmedborgare väl har fått uppehållstillstånd för minst ett år så träder EU-direktivet om familjeåterförening i kraft vilket gäller för make/maka samt minderåriga barn. En maxålder för barnen sätts av medlemsstaterna själva. Den får dock inte understiga tolv år. Dessa personer är staterna skyldiga att ge uppehållstillstånd till. Det är upp till medlemsstaterna själva att ställa krav på bostad, sjukförsäkring och försörjning som täcker familjemedlemmarna. (http://www.eu-upplysningen.se/templates/EUU/standardRightMenuTemplate_21). Huruvida informationen från EU-upplysningen är opartisk ifråga om det uttalade målet med harmoniseringen kan dock ifrågasättas då denna sida representerar EU vilket således speglas i det framställda materialet.

3.3 Undersökningsområden

Upphållstillstånd. Vanligast är två typer av uppehållstillstånd, ett tillfälligt samt ett som gäller för en längre period. Det längre uppehållstillståndet ger oftast en så snarlik status som ett medborgarskap som möjligt. Variationer mellan stater kan vara på hur lång tidsfrist de olika uppehållstillstånden har, vad som krävs för att erhålla dem, om individen har rätt att lämna landet utan att förlora uppehållstillståndet samt även vilken status de ges för en individ i en stat (Weil 2001: 52).

Familjeåterförening räknas som en grundläggande mänsklig rättighet för en individs privatliv. Förutom asylinvandring av humanitära skäl och arbetskraftsinvandring som är grundat på en stats behov är familjeåterförening den enda formen av immigration som stater tillhandahåller. Inom EU är alla medlemsstater bundna genom EG-rätten att följa de mänskliga rättigheterna där rätten till familjeliv bland annat finns inkluderat. Exakt hur reglerna ser ut varierar dock från land till land. Även definieringen av vilka som räknas in i familjekretsen är upp till varje stat att besluta om. Även här skulle en harmonisering kunna ske i fråga om lika regler för familjedefinition samt de regler som gäller (Medved 2003:56).

Naturalisering är den process genom vilken en individ måste genomgå för att kunna erhålla ett medborgarskap. Det är denna process som avgör hur själva tillgången till ett medborgarskap ser ut för immigranter. Naturaliseringsprocessen är också den process som gör att vissa medlemsstater skapar fler EU-medborgare än andra. Eftersom dessa har rätt att utnyttja en rad rättigheter i samtliga medlemsstater under unionsmedborgarskapets status så kan de olika reglerna leda till konflikter. Speciellt efter utvidgningen 2004 som ledde till att ytterligare 10 stater anslöts till unionen. Med så många medlemsstater kan det vara nyttigt att på något sätt försöka harmonisera även dessa regler. Vilket självfallet är lättare sagt än gjort eftersom migrationsbilden ser olika ut i olika stater vilket leder till att vissa stater känner ett behov av att ha striktare regler än andra. Födelseortens betydelse framför ursprungets eller vice versa återspeglas här genom vilka krav som ställs på individen som ska naturaliseras. Språk- och kulturtester, krav på viss tids uppehälle i landet, ekonomiska förutsättningar och så vidare är alla olika mekanismer som naturaliseringsprocessen kan innehålla med variationer från land till land (Bauböck 2005:2-5).

Här kartläggs även hur medborgarskapstillgången genom födseln ser ut för barn födda av utländska föräldrar. Om de är garanterade medborgarskap per automatik vid födseln enligt den renodlade *jus soli* -typen eller om andra krav/hinder föreligger. Denna kategori underlättar för identifieringen av *jus soli/sanguinis* drag hos de båda länderna och anses vara de viktigaste dragen hos ett lands medborgarskapstyp (Howard 2003:16). Rätt till dubbelt medborgarskap är en central aspekt av medborgarskapets utformning då frågan behandlas så olika från stat till stat. I vissa länder behandlas ärendet som en icke-fråga det vill säga att staten inte lägger sig i huruvida en medborgare även besitter ett annat medborgarskap. Hos andra stater är frågan istället högst kontroversiell där ett medborgarskap endast kan erhållas genom att det gamla sägs upp (Weil 2001:7-9).

3.4 Data: Tyskland

Tyskland var och är det land i Europa med störst andel invånare av utländsk härkomst. Trots detta har landet länge utgett sig för att inte vara ett immigrationsland. Sedan 1970-talet har Tyskland dock de facto varit just det. Den största invandrargruppen är turkar. 1997 bodde det uppskattningsvis ca 2,1 miljoner turkar i Tyskland. En befolkning som har bott där relativt länge. 1996 hade över hälften av invandrarna varit bosatta i landet i över tio år varav nästan en tredjedel av dem i över 20 år utan att naturaliseras till medborgare. Dessa data hänger ihop med den låga naturaliseringssiffran som vid samma tidpunkt låg på 3 % varav 2 % av dem var så kallade "etniska tyskar" som har direkt tillgång till medborgarskapet (Green 2001: 24-29).

3.4.1 Historisk bakgrund

Tyskland har historiskt kantats av en paradoxal relation mellan medborgarskap och immigration. Som hemland till den största immigrationsgruppen i Europa med de mest föråldrade medborgarskapslagarna enbart baserade på härkomst. En medborgarskapslag som fram till år 2000 inte hade ändrats sedan 1913. Nationalstaten Tyskland bildades 1871 med tillhörande medborgarskap vilket kritiserades tidigt för att vara ofullständig då nationalitet och medborgarskap inte gick hand i hand enligt det tidsenliga idealet. Medborgarskapet var enbart politiskt och saknade förankring i någon nationell folksjäl. För att komma till rätta med detta germaniserades etniska minoriteter i det tyska riket och gavs tyskt medborgarskap under Bismarcks ledning. För att ytterligare stärka banden mellan stat och nation reviderades medborgarskapet 1913 med etno- kulturella inslag som var inkluderande gentemot emigranter och exkluderande mot immigranter. Mer specifikt innebar detta att det tyska medborgarskapet endast kunde erhållas genom blodsband. För immigranter betydde detta ett utanförskap i det samhälle de levde i trots att de delade den tyska kulturen och talade det tyska språket. (Brubaker 1992: 50-52).

Nationalstatsprincipen i grundlagen försäkrade en fysisk koppling mellan medborgaren och dennes nation. Det skedde i en kontext präglad av den industriella revolutionen, imperialismen och nationalistiska idéströmningar. Lagarna kom därför att inkludera de tyskar som bodde i de tyska kolonierna medan de samtidigt exkluderade den ökade immigrationen av arbetare till de tyska industrierna. Detta lade grunden för det tämligen unikt tyska fenomenet "Aussiedler" vilket är namnet på de "etniska tyskar" som emigrerade till ett annat land. Än idag räknas deras avkommor som tyskar. Den etnokulturella inriktningen tilltalade senare nazisterna som vidareutvecklade medborgarskapet till att bli rasistbetonat. Efter andra världskriget behölls den etnokulturella delen av medborgarskapet i den tyska federalistiska republiken som utropades 1949. Konstitutionen definierade en tysk som någon som hade ett tyskt medborgarskap samt den som haft tillträde till det tyska territoriet innan 1937 och som nu levde i en annan stat. Detta gav medborgarskap till de ca 8 miljoner tyska krigsflyktingar samt till alla östtyskar. Den etnokulturella aspekten av medborgarskapet förstärktes ytterligare med implementeringen av en ny flyktinglag 1953 som utökade det tyska medborgarskapet till att gälla etniska tyskar i samtliga öststatsländer. När Berlinmuren föll ökade inflyttningen av dessa Aussiedler från östeuropeiska länder dramatiskt. På bara ett år anlände närmare 800 000 människor. Samtidigt ökade den övriga immigrationen dramatiskt under 1990-talets första hälft. Tyskland som inte har ansetts vara ett traditionellt immigrationsland tog emot fler människor än de klassiska immigrationsländerna USA, Kanada och Australien tillsammans under denna tidsperiod (Zimmerman 1999:2-8). När Tyskland återförenades 1990 kvarstod medborgarskapslagen men en ny liberalare diskurs började ta form som så småningom skulle öppna upp lagstiftningen i riktning mot jus soli (födelse rätt). Från och med den första januari 2000 trädde den nya medborgarskapslagen i kraft som för första gången införde element av jus soli i det tyska medborgarskapet. Anledningen till förändringen berodde delvis på den växande befolkning födda och uppväxta i Tyskland sedan flera generationer utan tyskt medborgarskap. Vid den nya lagens tillträde beräknades hela sju miljoner invånare tillhöra den kategorin (Lemke 2001:4).

3.4.2 Uppehållstillstånd och familjeåterförening

För att kunna resa och uppehålla sig i Tyskland måste personen ifråga först och främst ha ett giltigt pass. Vidare krävs för tredjelandsmedborgare antingen ett tillfälligt uppehållstillstånd eller ett permanent vilket är de två former av uppehållstillstånd som existerar sedan den nya immigrationslagen trädde i kraft 2005. Innan var systemet något krångligare med fem typer av uppehållstillstånd. Vidare behöver den sökande inte längre genomgå två ansökningsprocedurer, en för arbetstillstånd och en för uppehållstillstånd, då båda frågorna handläggs i samma ansökan. Utöver att ha ett giltigt pass måste personer som ansöker om uppehållstillstånd, permanent eller tillfälligt, uppfylla följande kriterier: säkrad inkomst vilket innebär att hon eller han måste kunna försörja sig med grundläggande hälsoförsäkringar då personen ifråga inte får belasta välfärdssystemet i Tyskland. Bidrag från övriga familjemedlemmar för att säkra hushållets försörjning tas i beaktning när en ansökan handläggs. Det får heller inte föreligga några grunder för utvisning såsom kriminell bakgrund som kan äventyra Tysklands intressen. Sedan 2005 är myndigheterna skyldiga att kontrollera varje person som ansöker om uppehållstillstånd eller om medborgarskap. Det är också lättare att utvisa personer om misstankar föreligger för antikonstitutionell aktivitet. Efter fem års uppehållstillstånd kan ett långtidsuppehållstillstånd/permanent uppehållstillstånd erhållas förutsatt att den sökande uppfyller vissa krav som till exempel tillräckliga kunskaper om det tyska samhället och i det tyska språket, att personen ifråga är ostraffad, samt att denne har ett säkrat leverne. Kunskaperna om det tyska samhället och det tyska språket kontrolleras genom ett enklare test som måste genomföras och godkännas innan ett permanent uppehållstillstånd utfärdas (www.zuwanderung.de/english/downloads/aufenthengl.pdf).

Tillståndet till de anhöriga är osjälvständigt i den mening att det är knutet till det tillstånd som släktingen i Tyskland har. Tillståndet bygger således på att släktingen har en bostad i landet och att de anhöriga har tillräcklig försörjning. Om den anhörige har ett tillfälligt uppehållstillstånd så får den anhörige det också, om tillståndet är permanent så blir den anhöriges det med. Familjeåterföreningsgarantin gäller make/maka samt minderåriga ogifta barn under 16 år. Om en ensam förälder vill ta med sig sitt barn gäller att denne har ensam vårdnad. Vid familjeåterförening till en tysk medborgare har den anhörige omedelbar rätt till arbetsmarknaden. Den obligatoriska vänteperioden har från och med 2005 tagits bort. Om släktingen i Tyskland inte är tysk medborgare får den anhörige samma tillgång som den boende i Tyskland har (a.a.).

3.4.3 Naturalisering

Efter att ha levt lagligt i Tyskland i minst åtta år (istället för 15 som var fallet innan) med ett permanent uppehållstillstånd har immigranter rätt att naturaliseras till medborgare. Vidare måste de erkänna sig till det fria demokratiska systemet, kunna försörja sig själva och sina familjemedlemmar, inte blivit dömd för några brott.

Att naturaliseras till tysk medborgare innebär också att avsäga sig sitt gamla medborgarskap. Vilket dock inte gäller för immigrationsgruppen "aussiedler" som är tillåtna att behålla sitt gamla. Sedan den första januari 2005 föreligger det även ett integrationstest som måste avklaras för att kunna ansöka om ett tyskt medborgarskap. I testet ingår baskunskaper i det tyska språket, "... having demonstrated sufficient comand of the Ger Language" (www.zuwanderung.de/english/2_Staatsangehörigkeit.html). Om den ansökande blir godkänd så kan vänteperioden förkortas till sju år. Ytterligare krav som gäller för att naturaliseras är desamma som kraven vid uppehållstillstånd som säkrat leverne och så vidare. Sedan 2004 kollas samtliga ansökande om de har någon historia av anti- konstitutionell aktivitet, det vill säga misstänkt terrorism (a.a). Från och med den första januari 2000 får barn födda till icke-tyska föräldrar medborgarskap vid födseln. Detta sker dock inte helt på automatik enligt jus solis renaste form. Minst en av föräldrarna måste ha haft lagligt uppehållstillstånd i åtta år varav uppehållstillståndet måste ha varit permanent vid tiden för födseln. De nya reglerna sträcker sig till att gälla alla barn födda i Tyskland under dessa omständigheter de senaste tio åren. Det vill säga från 1990 och framåt. De som föddes innan dess måste således genomgå naturaliseringsprocess som vilken annan immigrant som helst. Ett barn som erhållit ett medborgarskap via jus soli måste vidare innan 23 års ålder välja mellan det tyska och deras föräldrars som de normalt automatiskt får vid födseln. Om personen i fråga väljer det tyska måste han eller hon säga upp det gamla, om densamme tvärtom skulle välja föräldrarnas förlorar denne det tyska medborgarskapet. För ett barn som föds inom tyskt territorium utan att föräldrarna uppfyllt uppehållskravet gäller samma regler som för föräldrarna. Det vill säga, har föräldrarna tillfälligt uppehållstillstånd så får barnet det med (www.zuwanderung.de/english/2_Staatsangehörigkeit.html).

Det tyska medborgarskapet gör fortfarande en uppdelning mellan det officiella medborgarskapet – Staatsangehörigkeit dit alla räknas som innehar ett tyskt medborgarskap och ett slags inofficiellt- Volkzugehörigkeit vilket enligt tysk lag gäller för alla de med en etnisk koppling till det tyska folket oavsett om de är medborgare eller inte. Till den senare kategorin hör fenomenet "aussiedler", fallet med de etniska tyskarna är tämligen unikt. För att förstå inströmningen av dessa medborgare, som i många fall inte längre har någon som helst kulturell eller språklig anknytning till Tyskland i övrigt, måste den historiska kontexten tas i beaktning. Nästan uteslutande kommer dessa människor från Östeuropa. Blodsbanden till dem som emigrerade under 1900-talet berättigar fortfarande dessa människor samt deras avkommor ett medborgarskap i Tyskland om de skulle välja att flytta dit. Och detta utan någon som helst krav på uppehälle vilket är fallet med andra immigranter som måste vänta i åtta år. Vidare får även familjemedlemmar till dessa "aussiedler" utan att själva räknas som etniska tyskar flytta till och uppehålla sig i Tyskland utan att genomgå de procedurer som gäller för övrig familjeåterförening (Blau 2006:11-15).

3.5 Data: Frankrike

Immigrationsmönstret i Frankrike har påverkats mycket av landets koloniala historia med de största immigrationsgrupperna från Sydafrika, Karibien och framförallt Nordafrika och Algeriet. Med 60,2 miljoner invånare är landet det näst största landet (invånarmässigt sett) i EU. Av dessa är ca 5,6 % utländska medborgare. Den huvudsakliga orsaken till immigration är familjeåterförening av den totala immigrationen 2003 tillhörde ca 70 % den kategorin. (Country Profile France 2005:2).

3.5.1 Historisk bakgrund

Det moderna nationella medborgarskapet är en produkt av den Franska revolutionen. Civil jämlikhet, delade rättigheter och skyldigheter, institutionaliseringen av politiska rättigheter, statlig suveränitet samt länken mellan medborgarskap och nationalitet utvecklades med revolutionen för första gången på nationell nivå. Nationen Frankrike bildade den institutionella och territoriella ramen kring den franska staten. Den republikanska uppfattningen om staten som unitär, universalistisk och sekulär förstärkte den franska nationskänslan som en politisk statscentrerad gemenskap. Politisk inkludering och kulturell assimilation gällde alla, kulturella minoriteter såväl som immigranter. Upplysningen rationella och kosmopolitiska idéströmningar låg bakom revolutionen och präglar än idag frankrikes medborgarskapsutformning. I början åtnjöt utlänningar som medborgare de rättigheter som medborgarskapet kom att erbjuda. Genom att stå bakom upplysningens liberala idéer visade sig värdig som fransman. Här grundades staten som en politisk samvaro baserat på gemensamma värderingar. Det dröjde dock inte länge förrän nationalismens idéströmningar tog över det inkluderande, liberala tänkandet. I nationens krav på en egen stat passade inte utlänningar längre in med de nationalromantiska idéerna om en folksjäl. Genom en mer exakt definiering av vem som var fransman eller inte exkluderades plötsligt utlänningarna från det franska samhället. Institutionaliserandet av de politiska rättigheterna markerade skillnaden mellan en medborgare och en utlänning. Medborgarskapet som ett medlemskap i en nationalstat formades härmed (Brubaker 1992:35-49). Åren efter andra världskriget kännetecknades av ekonomisk tillväxt. Frankrike var under denna tid helt öppet för arbetskraftsinvandring fram till 1975. Med ekonomisk recession stängdes gränserna alltmer och begränsningar till det franska medborgarskapet blev allt fler. Allt sedan dess har en serie nya lagar tillkommit för att reglera immigration och medborgarskapstillgång. Influenser har på senare år tillkommit allt starkare i form av extern press från det europeiska samarbetet som påverkat mycket av vad som gäller idag. Freedman påpekar att integrationen av immigrationspolitiken inte tagit kontrollen ifrån staterna utan snarare konstruerat nya maktkanaler för stater att agera på (Freedman:2004:53).

3.5.2 Uppehållstillstånd och familjeåterförening

Det finns två olika typer av uppehållstillstånd, permanenta uppehållstillstånd och tillfälliga tillstånd. Grundprincipen bakom båda är att ingen ska bli en offentlig börda samt att den sökande måste ha tillräcklig inkomst och sjukförsäkring. De tillfälliga tillstånden gäller för ett år i taget och ger begränsad tillgång till arbetsmarknaden. Dessa tillstånd ges till dem som kan bevisa familjeband, studenter, samt andra grupper som eftertraktas på den franska arbetsmarknaden där den inhemska befolkningen inte räcker till. Det permanenta tillståndet gäller för tio år i taget och ger automatiskt rätt att arbeta i landet (Niessen m.fl. 2003:14). För tredjelandsmedborgare som gifter sig med en av fransk nationalitet kan medborgarskap sökas efter två års äktenskap och uppehälle i landet (Art. 21-2).

Familjeåterförening tillhör förutom studenter, arbetare och flyktingar majoriteten av de kategorier som får uppehållstillstånd längre än tre månader. Familjekretsen består i det här sammanhanget av maka/make samt minderåriga barn (under 18 år). Andra släktingar såsom syskon, föräldrar eller vuxna barn saknar alltså möjlighet att återförenas. Återföreningen kan även vägras de närmare anhöriga om släktingens uppehållstillstånd har varat mindre än ett år eller om det inte finns tillräckliga medel för försörjning av den som vill komma till landet. De anhöriga får i princip samma sorts uppehållstillstånd som släktingen, har släktingen ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får de anhöriga också ett sådant, om släktingen har ett permanent får således de anhöriga det med. Uppehållstillståndet är av självständig karaktär det vill säga oberoende av det uppehållstillstånd som den anhörige har. För makar som återförenas gäller det att äktenskapet vara i minst ett år annars har den franska staten rätt att återkalla uppehållstillståndet för den anhörige. Efter ett år spelar inte längre äktenskapets varande så stor roll för den anhöriges uppehållstillstånd då denne kan få stanna ändå, oberoende av den anhöriges tillstånd (<http://integration.statsvet.uu.se/Publikationer/Ds2005-3.pdf>). Från och med 2003 kan en familjemedlem som tagits till Frankrike utanför familjeåterföreningsprocessen bli av med sitt uppehållstillstånd. Det franska migrationsverket ANAEM (Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations) ansvarar för mottagandet av familjemedlemmar som måste genomgå en medicinsk undersökning samt skriva på ett integrationskontrakt som förpliktigar till åtaganden om att lära sig om frankrikes kultur och språk. Krav på adekvata försörjningsmöjligheter till sig själv och familjen enligt fransk standard föreligger. De sammanlagda resurserna i familjen måste minst vara likvärdigt en existensminimumlön. ANAEM inspekterar boende och resurser. Om det blir godkänt måste sedan en avgift betalas. Allt detta måste genomföras innan familjemedlemmen anländer till Frankrike annars riskeras att ansökan ogillas (http://www.anaem.social.fr/article.php?id_article=150).

3.5.3 Naturalisering

Efter 1998 får alla barn födda av utländska föräldrar enligt jus soli (födelse rätt) automatiskt ett medborgarskap vid 18 års ålder om uppehälle kan bevisas i minst fem år sedan elva års ålder. Detta efter några års stramare regler från 1993 när jus soli helt togs bort från det franska nationalitetsarvet. Medborgarskapet kan också ansökas om redan vid 13 års ålder med föräldrarnas tillåtelse. Kravet för uppehälle är då sedan åtta års ålder (1998: Art.21-7). Ett barn som inte är fött i Frankrike men som bott där och mottagit fransk utbildning godkänd enligt "Conseil d'État" under minst fem år har också rätt till det franska medborgarskapet. Genom att ansluta sig till den franska armén kan ett medborgarskap lättare förvärfvas, särskilt om personen i fråga blivit skadad i strid för den franska republikens värderingar (1999: Art. 21-14-1). För de som är födda utomlands gäller att de varit bosatta i landet i minst fem år samt att de behärskar språket flytande för att godkännas till naturaliseringsprocessen (1993: Art.21-17). Uppehållsperioden kan förkortas till två år om den ansökande under dessa två år studerat på ett franskt universitet och erhållit ett diplom (1973: Art.21-18). Uppehållsperioden kan tas bort helt om personen ifråga i krigstid anslutit sig till den franska eller dess allierades armé. De personer från territorier där Frankrike utövat suveränitet besitter också rätten att naturaliseras till medborgare utan att genomgå en vänteperiod. Likaså gäller för personer som kommer från lingvistiskt och kulturellt franska territorier det vill säga ett land som antingen har franska som modersmål eller som undervisar på franska under minst fem år inom offentliga utbildningen (1993:Art. 21-19). Ingen kan bli naturaliserad som inte visar på en villighet att assimileras in i det franska samhället, som inte kan tillräcklig franska och som inte erkänner sig till de rättigheter och skyldigheter sammankopplat med den franska nationaliteten (2003: Art. 21-24). (French Nationality Law Art. 17-33 <http://195.83.177.9/code/resultat.phtml?lang=uk&c=22&r=&in=all&no=&words=nationality&tr.=one>).

4 Analys

4.1 Kapiteldisposition

Analysens upplägg utgår från de undersökningsområden som presenterats av respektive land. Skillnaden här är att resultatet från Tyskland och Frankrike kommer att analyseras gemensamt utifrån respektive område. Detta för att lättare kunna jämföra och belysa skillnader och likheter mellan länderna. Också för att kunna dra direkta paralleller till den tidigare forskningen. Ambitionen är att presentera och diskutera föregående empiriska underlag genom att i så stor utsträckning som möjligt knyta an till relevanta delar av den teoretiska referensramen. Det första området om uppehållstillstånd och familjeåterförening är kortare av naturliga skäl då det inte finns lika mycket underlag att analysera. Vidare så är den tidigare forskningen mer inriktad på naturalisering vilket försvårar analysen av uppehållstillstånd och familjeåterförening eftersom det inte finns några direkta kopplingar att göra.

4.2 Upphållstillstånd och familjeåterförening

Den enda stora skillnad på familjeåterföreningsområdet är den typ av uppehållstillstånd som den anhörige får när denne vill återförenas med sin släkting. I Frankrike är det helt oberoende medan det i Tyskland tvärtom helt beror på statusen hos släktingen i landet. Här faller således länderna in i sina klassiska fack som liberalt respektive strikt gällande medborgarskaps- och immigrationsregler. Förutom det så har de båda länderna ungefär lika procedurer för uppehållstillstånd. Tyskland ändrade immigrationslagen så sent som 2005 vilket underlättade flera aspekter av ansökningsproceduren. EU:s bestämmelser på området har bland annat påverkat bestämmelsen om rätten till permanent uppehållstillstånd efter fem års uppehåll. Även EU-direktivet om familjeåterförening som träder i kraft när en tredjelandsmedborgare haft uppehållstillstånd i minst ett år visar på den gradvisa harmoniseringen.

I övrigt är det inte mycket inom dessa områden som är speciellt utmärkande som skulle behöva harmoniseras eller som för den delen bromsar upp en harmonisering. Någonstans måste man dra en gräns för vad staterna själva får råda över. Det är fortfarande upp till staterna själva att ställa vilka krav de vill. Såsom bostad, sjukförsäkring och försörjning. Genom att ha orimligt höga krav kan stater fortfarande göra regleringen av immigrationen till en statlig suveränitetsfråga. Varken Tyskland eller Frankrike har dock orimliga krav på deras respektive immigranter.

Båda länderna, trots sina olika idealtyper kräver också någon form av kultur- och språkkunskap för ett permanent uppehållstillstånd. Tyskland i form av ett test och Frankrike i form av ett kontrakt där den sökande lovar att lära sig franska. Här anser jag att Brubakers skildring lyser igenom. Att medborgarskapet i båda länderna är detsamma som vad det betyder att tillhöra en nation. I Tysklands fall är det viktigt för att tillhöra det tyska folket medan det i Frankrike är viktigt för den franska statens värderingar vilket bland annat yttrar sig i språket. Inom uppehållstillstånd och familjeåterföreningen har således EU:s integrationsprocess satt sina spår. Den traditionella bilden av länderna som varandras motsatser stämmer inte inom detta område. Hur är det då med naturaliseringen som även spänner över ett större område? Vad kan man säga om utvecklingen där?

4.3 Naturalisering

För närvarande är barn födda i Tyskland till utländska föräldrar, där minst en av dem har haft obegränsat uppehållstillstånd i åtta år, berättigad till tyskt medborgarskap vid födseln. I Frankrike däremot måste barn till utländska föräldrar vänta till de fyllt 18 år innan de kan förvärva ett franskt medborgarskap och detta endast om det går att bevisa att de konsekvent levit i landet. Dessa nya bestämmelser tyder på att Tyskland inte bara närmat sig Frankrike ifråga om en mer liberal medborgarskapsutformning utan kanske till och med gått om. Är det så som Blau argumenterade för att Tyskland i själva verket tillhör ett av Europas mest liberala medborgarskapsländer? Jag anser att de fakta jag tagit upp här inte är tillräckliga för att svara på det. Vidare så anser jag inte heller att frikostigare integrationsregler kan kompensera för en striktare medborgarskapsutformning. Visst kan det vara så att Tyskland tillämpar generösare integrationsregler men det, anser jag, förminskar inte de starka drag av jus sanguinis som fortfarande lyser igenom. Ett talande bevis från det arvet är de särskilda regler som gäller för de etniska tyskarna. Det faktum att den tyska identiteten enligt grundlagen fortfarande delas upp i Staatsangehörigkeit (statstillhörighet) vilket är det officiella medborgarskapet dit all medborgare räknas oavsett ursprung. Samt Volkzugehörigkeit (folktillhörighet) vilket enligt tysk lag ger rätt att erhålla ett tyskt medborgarskap på grund av den etniska kopplingen. Särbehandlingen av dem kan endast sägas härröra från uppfattningen om blodstillhörighet som något mycket centralt vilket visar att det historiska medborgarskapsarvet fortfarande lyser igenom och färgar immigrationspolitiken. Fortfarande görs således en uppdelning mellan "etniska tyskar" och övriga immigranter som enbart grundar sig på blodsband vilket tyder på att jus sanguinis fortfarande genomsyrar medborgarskapstänkandet. Ytterligare ett tecken på detta är de skilda regler som gäller för "etniska tyskar" och människor med annat ursprung angående dubbelt medborgarskap. De förra får inneha dubbelt medborgarskap medan de som inte är av tysk härkomst måste avsäga sig sitt ursprungliga för att få bli tyska medborgare. I de franska lagtexterna står det inget specifikt om dubbelt medborgarskap förutom att de ansökande behåller sitt franska även om de skulle förvärva ett nytt vilket kan tolkas som att Frankrike betraktar frågan om dubbelt medborgarskap som en icke-fråga. Att vara alban och fransman samtidigt är inget som krockar.

För att bli fransk medborgare verkar det som att viljan att verkligen vilja bli fransk och att vara redo att erkänna sig till den franska statens värderingar är betydelsefullt. Alla som är villiga att göra det är välkomna in i den franska nationaliteten. Oavsett om du har ett annat medborgarskap. Ett medborgarskap är här inte sammankopplat med vem du är biologiskt utan snarare hur du känner sig, vilka värderingar du erkänner dig till och agerar efter.

Reglerna om att militärtjänstgöring och fransk undervisning avsevärt förenklade tillgången till det franska medborgarskapet förstärker ytterligare den bilden. Två starka statsattribut som från statens sida anses vara viktiga kriterier för att välkomna nya medborgare. En trend som inte verkar avta med tanke på tillägget om att ingen kunde bli fransman som inte erkände sig till den franska republikens rättigheter och skyldigheter tillkom så sent som år 2003. I Tyskland däremot är dubbelt medborgarskap en omtvistad fråga som väckt stor debatt. Kopplingar ses fortfarande tydligt till det tyska nationalitetsarvet där betydelsen av att ha ett tyskt medborgarskap inte enbart grundar sig på ett erkännande till de tyska värderingarna utan också att individen är tysk i så stor mån som möjligt vilket betyder att inte samtidigt kan vara av ytterligare en nationalitet. På dessa områden har således inte mycket förändrats sedan Brubakers skildring från 1992. Arvet av medborgarskapets idealtyper lyser i dessa avseende fortfarande starkt igenom. På vilka områden kan vi då se en förändring? Kan säga att länderna harmoniserats? I sådant fall på vilket sätt?

Redan året efter Brubakers förkunnelse om att en förändring i Tyskland var högst otänkbar började det hända saker i de båda länderna. Etablerandet av det europeiska medborgarskapet anser jag var den utlösande faktorn. Tyskland med sin restriktiva utgångspunkt införde mer liberala regler när naturaliseringsprocessen gjordes tillgänglig för vuxna över 23 som bott lagligt i landet i minst 15 år. Frankrike stramade istället åt reglerna under de så kallade Pasqua Lagarna. Till exempel togs den automatiska rätten till medborgarskap bort för barn födda i Frankrike till utländska föräldrar. Här syns således tydliga tecken på en början till en harmonisering.

En viktig aspekt när man analyserar materialet är att vara medveten om att resultatet av de båda länderna i hög grad präglas av vilka aspekter som varje författare väljer att titta på. I Blaus fall framställs länderna i skarp kontrast till Brubakers. Dels på grund av tidsskillnaden men mycket också, anser jag, på grund av den fakta de valde att inkludera i sina arbeten. Blau valde i sin framställning att inkludera integration som mått på hur liberalt ett land är i sin immigrations- och medborgarskapspolitik. Då Tyskland kanske är exkluderande utåt sett blev landet, enligt Blau, desto mer inkluderande på det nationella planet med att integrera de som redan finns där. Om Brubaker också hade inkluderat den aspekten redan 1992 hade hans slutsats kanske sett annorlunda ut. I överlag är detta något som genomsyrar majoriteten av det material som jag tagit del av. Säkert även min egen framställning. En insikt jag anser är viktig att klargöra. På grund av utrymmesbrist valde jag själv att inte ta med integration som undersökningsområde vilket säkert kan ha påverkat mitt resultat. Genom att ta med Blau i den tidigare forskningen fick jag ändå med den aspekten. Något som ledde till tänkvärda infallsvinklar som jag anser lade grunden för en mer intressant problematisering.

Howards undersökning ger en bra översikt över den ungefärliga nivån hos samtliga länder som är lätt att ta till sig. Den brister dock, anser jag, i flera avseenden. Dels blir klassificeringen och poängsystemet något godtycklig och subjektiv eftersom han utgår från sin egen uppfattning av vad som tillexempel är en *lätt* eller *svår* naturaliseringsprocess. Vidare så framgår inte vad som förändrats bara att en förändring skett vilket placerar läsaren något utanför forskningsprocessen. Howards resultat pekar mot att båda länderna gått mot en liberalisering. Vilket Freedmans studie, i Frankrikes fall, går emot. Det kan dock sägas att Tyskland närmade sig Frankrike eftersom Tyskland knappt in med två poäng i undersökningen från 2003. Freedman gör istället en koppling mellan EU:s integration på området och de interna lagändringarna som följde. Ju mer som överläts till överstatlig nivå som ledde till öppnare gränser medlemsstaterna emellan desto striktare blev lagarna på nationell nivå där Frankrike fortfarande som stat har suveränitet över sitt territorium. Om Freedmans parallell är korrekt innebär det att Frankrike alltmer lämnar den traditionella jus soli idealtypen. Något som Howards studie talar emot då landet utökade sina poäng. Dock anser jag inte att alltför mycket vikt ska läggas vid Howards resultat då man inte får tillräcklig med information bakom poängen. De empiriska fakta som redovisats här stämmer mer överens med Freedmans tolkning. Till exempel att barn inte längre automatiskt vid födseln får ett medborgarskap. Flera års uppehålle måste först bevisas dessutom är barnen inte behöriga till medborgarskapet förrän vid myndighetsåldern. Detta visar att i alla fall att Frankrike, om än i små steg, tagit steg från sin traditionella jus soli- typ.

Hur ser situationen då ut i Tyskland? Kan även tala om en förändring där? Har de närmade sig Frankrike genom att istället ta ett steg i motsatt riktning mot jus soli eller i själva verket blivit ännu mer restriktiva som konstaterats att Frankrike blivit? Införandet födelserätt i Tyskland kanske är den mest påfallande förändringen. Tyskland är också det land som står för den mesta omvandlingen över huvud taget. Frankrike kan inte sägas ha genomgått några radikala förändringar vilket inte är så konstigt med tanke på att de från början hade ett liberalt utgångsläge, som Weil hävdar, istället har fungerat som mall för de övriga staterna i Europa.

Även de förenklade procedurerna kring uppehållstillstånd och familjeåterförening är i Tyskland visar på en harmonisering. Vidare har kraven på antal år i landet minskat dramatiskt. 1993 var man som vuxen vid 23 års ålder behörig till naturaliseringsprocessen efter 15 år i Tyskland. Idag, har kraven nästan halverats till åtta år. Sammantaget visar detta, anser jag, att Tyskland genomgått betydelsefulla och relativt stora förändringar de senaste 14 åren. Brubakers förkunnelse om att landet aldrig skulle anamma det franska systemet av jus soli visade sig vara en missbedömning. Självklart har Tyskland inte ändrat sin medborgarskapsutformning helt men införandet av jus soli 2000 visar ändå på att landet tagit ett stort steg i rätt riktning.

Hur är det då med medborgarskapets betydelse i sig? Är det över huvud taget så viktigt vart man föds eller vart ens föräldrar kommer från? Håller uppehållsortens vikt som kriterium på att spela ut de traditionella idealtypernas betydelse för hur medlemskapet inom stater förvärfvas? Är det som Jacobson, Delanty och Soysal menar att medborgarskapets betydelse i själva verket eroderats och blivit alltmer inkapabelt till att fungera som länk mellan en stat och dess invånare? Eller är medborgarskapet fortfarande minst lika starkt som vid nationalstatsbyggandets epok?

På vilket sätt kan detta kopplas till utvecklingen i Tyskland och Frankrike? Jag är benägen att hålla med båda ståndpunkterna. Delantys, Jacobsons och Soysals utspel om medborgarskapet som alltmer övergår till att bli en rätt som förvärvas genom uppehållsorten går inte att förneka med den ökade migrationen som en del av flera globaliseringsprocesser. Allt fler människor lever inte längre i det land som de eller deras föräldrar ursprungligen kom ifrån. Detta märks inte minst genom Europeiska unionen där ett särskilt medborgarskap har skapats för att ge skydd till de alltfler människor som bosätter sig i ett annat land. De traditionella idealtyperna *jus soli* och *jus sanguinis* blir i dessa sammanhang ofullständiga då de är skapade i nationalstatsbyggandets kontext. En kontext som snarare, anser jag, håller på att förändras än att lösas upp.

Upphållsortens ökade betydelse för ett medborgarskap blir alltmer påtagligt. Inte vart någon är född eller vilka blodsband denne har. Sådana tendenser ser vi inte allra minst i Tyskland och Frankrike som de facto är några av Europas största immigrationsländer. Där medborgarskapet för tusentals människor varken erhålls genom födelse eller blodsband utan via uppehållsorten. Dock har *jus soli*-typen ofta generösare naturaliseringsregler vilket innebär att den är mer anpassad för medborgarskapets nya verklighet där nationaliteten och staten inte längre är lika självklara partners. Att alltfler stater inför element av *jus soli* är i själva verket ett tecken på att utvecklingen går mot Delantys, Jacobsons och Soysals uppfattning av medborgarskapets förändrade utformning. Att enbart grunda sitt medlemskap på blodsband verkar minst sagt en aning otidsenligt. Dock är det viktigt att inte gå händelserna i förväg som jag anser att dessa författare lätt gör. Fortfarande spelar nationalstaten och dess medlemskap medborgarskapet en avgörande roll i dagens världsbild. Även fast vi ser tendenser som pekar mot en förnyelse så är vi inte där ännu. Sådant anser jag får lösas stegvis allteftersom problemen och anomalier uppstår. Än finns det inget system som har visat sig fungera bättre. Trots det är det angeläget att erkänna utvecklingen och förnya medborgarskapet så att det passar in med den förnyade befolkningsbilden med alltfler inflyttade invånare.

Ser vi sådana tendenser hos de båda länderna? Är det lättare att få ett medborgarskap genom uppehållsort nu jämfört med 1992? Med andra ord har naturaliseringsprocessen förenklats med utvecklingen mot uppehållsortens ökade betydelse? Både ja och nej. Ja om är av europeiskt ursprung. Nej om kommer från ett icke-europeiskt land. Freedman konstaterar att utvecklingen i Frankrike parallellt med EU:s utvidgning på området från och med 1992 blivit alltmer restriktiv mot tredjelandsmedborgare medan gränserna och reglerna öppnats upp alltmer inom EU (2004:32). Så det postnationella medborgarskap som Soysal m.fl. beskriver är i själva verket selektivt som gäller en utvald grupp människor. I fallet med Tyskland har en klar förändring skett åt motsatt håll med öppnare naturaliseringsregler vilket stöder argumentet om uppehållsortens ökade betydelse. Vilket i slutändan enligt Delanty m.fl., även innebär en erodering av medborgarskapets och nationalstatens betydelse. Att en förändring håller på att ske går inte att blunda inför, huruvida denna förändring skulle varar en erodering ställer jag mig mer tveksam till. Det är lite för tidigt att döma ut medborgarskapet nu. Vad förändringen ska kallas får framtiden utvisa. Klart är dock att länderna stegvis lämnat sina traditionella idealtyper och börjat mötas någonstans på mitten fortfarande som arven från de gamla lagarna lyser igenom på flera sätt. EU:s utvidgning är säkerligen en stark bidragande faktor till denna harmonisering.

Konventionen om nationalitet från 1997 fastslog att en stat inte får göra skillnad på infödda och naturaliserade medborgare vilket, jag anser, att Tyskland uppenbart misslyckas med när de tydligt fortfarande gör skillnad på immigranter och etniska tyska immigranter plus det faktum om dubbelt medborgarskap som de etniska tyskarna får ha men inte de från något annat land. Det är något som Tyskland i framtiden skulle behöva ta itu med. Jag ser ingen annan utväg än att landet tar bort dessa förlegade bestämmelser och slutar göra skillnad på människor på grund av deras ursprung. Jag förstår dock aussiedler- principens ursprung. Då, i den nationalstatsbyggande kontexten passade det in när landet på konstgjord väg försökte skapa ett tyskt folk. Idag nästan 100 år senare hänger dessa lagar fortfarande kvar. Till vilket syfte? Förr eller senare tror jag även att så kommer ske. Jag kan inte tänka mig ett allt mer integrerat EU som accepterar något dylikt. Frankrike har förvisso även de speciella regler för personer från deras forna kolonier. Men det är, enligt mig, inte direkt jämförbart då dessa kolonier en gång var en del av Frankrike. Tysklands aussiedler kan komma från vilket land som helst det enda kravet är just den etniska kopplingen till landet även om flera generationer kan ha passerat.

5 Slutsats

Uppsatsens utgångsläge var att utvärdera bilden av Tyskland och Frankrike som varandras motsatser i medborgarskapsdiskursen. I ljuset av EU:s harmonisering samt de interna utvecklingar som skett på området är det nu således dags att knyta ihop påsen. Är den traditionella bilden av Tyskland och Frankrike som två skilda länder fortfarande rättvis? Har harmoniseringen suddat ut den skarpa kontrasten eller kan fortfarande spår urskiljas av deras gamla nationalitetsarv?

Att påstå att Brubakers skildring från 1992 fortfarande ger en rättvis bild av länderna vore helt felaktigt. Många och stora förändringar har skett de senaste åren. Framförallt i Tyskland.

Gemensamma minimiregler genom EU har också satt sina spår som till exempel lagen om permanent uppehållstillstånd. I dagsläget kan det konstateras att harmoniseringen inom uppehållstillstånd- och familjeåterföreningsområdena kommit en bra bit på väg.

Även om harmoniseringen satt sin prägel på dagens medborgarskapsutformanden så lyser arven efter de traditionella idealtyperna fortfarande igenom. Ett bevis på att nationalstaten och dess medborgarskap fortfarande spelar en stark roll.

Frågan är hur långt harmoniseringen ska fortgå? Hur gemensamt är gemensamt nog? En total harmonisering, tror jag, inte bara är omöjligt utan även onödvändig. Medlemsstaterna är fortfarande enskilda stater med skilda bakgrunder vilket inte går att överbrygga i ett slag med gemensamma nationalitets- och immigrationslagar. Visst ska lika regler gälla för alla i största möjliga mån men att helt harmonisera politiken vore att nonchalera det faktum att EU i dagsläget är en union av stater och inte ett Europas förenta stater. Kanske är det något som i framtiden kan bli en realitet om integrationen fortgår. I nuläget är EU:s framtida integration fortfarande oviss som ett resultat av det motstånd som konstitutionen för Europa mottog i flera medlemsstater under våren 2005.

Vidare tror jag liksom Freedman att integrationen av immigrationspolitiken inte tar kontrollen ifrån staterna utan snarare konstruerar nya maktkanaler för stater att agera på. Att makten över medborgarskapet och immigrationen inte behöver vara en "stöttesten" eller "sista strid" för att citera Brubaker och Bauböck. Behovet av att kontrollera tillgången till medborgarskapet beror på de förmåner som är sammankopplat med medborgarskapet. Så länge det finns stater som är rikare än andra (vilket det förmodligen alltid kommer att finnas) så kommer detta behov att vara starkt hos stater. Att föreställa sig ett EU som helt övertar denna makt från medlemsstaterna blir därför svårt. I dagsläget gäller dock relativt lika regler, ingen fundamental skillnad kan längre sägas skilja länderna åt. Brubaker verkade vara säker på sin sak, någon större förändring skulle det inte bli. 14 år senare kan det konstateras att han hade fel. Tyskland och Frankrike har tagit ett steg mot mitten, mot en harmonisering till en gemensam EU standard.

Går studien att generalisera på något sätt? Både ja och nej. Det är svårt att säga något allmängiltigt om harmoniseringen av medborgarskap och immigration med endast två länder. Dock valde jag två idealtyper vilket ändå säger något om hur länderna förändrat sitt medborgarskap eftersom de ursprungligen ansetts vara de två mest olika länderna i EU. Om jag istället valt två länder på måfå utan baktanke hade generaliseringsmöjligheterna varit desto mindre. Vidare skulle studien kunna användas som en del i ett större sammanhang där mer allmängiltiga slutsatser skulle kunna konstateras.

5.1 Förslag på fortsatt forskning

Hur skulle man då kunna gå vidare med de resultat som presenterats här? Ett intressant uppslag skulle vara att inkludera flera EU-länder i jämförelsen för att få en heltäckande bild av samtliga länders medborgarskapsutformningar. Detta skulle i sin tur kunna vara användbart, dels för en fortsatt harmonisering då skillnader lättare skulle kunna identifieras. Dels också för att belysa fler orättvisa och förlegade lagar i stil med tysklands särbehandling av sina aussiedler.

Ett annat förslag är att göra studien mer omfattande på djupet genom att inkludera fler undersökningsområden som till exempel diskriminering. Alternativt att ha med fler frågor och specifika detaljer under respektive område. Man skulle även kunna ta med intervjuer eller enkäter från immigranter för att belysa ämnet från ett nytt perspektiv. Metoden skulle också kunna vara kvantitativ med statistiska framställningar för att kunna generalisera mer än vad jag har kunnat göra här. Området är så pass stort och i ständig förändring att det hela tiden behövs nya uppdateringar med nya infallsvinklar.

6 Källor

Böcker:

Brubaker, Roger, 1992. *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Massachusetts: Harvard University Press.

Delanty, Gerard, 2005. *Medborgarskap i globaliseringens tid*. Lund: Studentlitteratur.

Denk, Thomas, 2002. *Komparativ metod – förståelse genom jämförelse*. Lund: Studentlitteratur.

Ejvegård, Rolf, 1996. *Vetenskaplig metod*. Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena, 2003. *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle individ och marknad*. Andra upplagan. Stockholm: Nordstedts juridik AB.

Holme, Idar Magne och Solvang, Bernt Krohn, 1997. *Forskningsmetodik*. Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur.

Freedman, Jane, 2004. *Immigration and Insecurity in France*. Hants, England: Ashgate Publishing Limited.

Fulbrook, Mary, 1996. "Germany for the Germans? Citizenship and nationality in a divided Nation" i Cesarani, David. Fulbrook, Mary. 1996. *Citizenship, Nationality and Migration in Europe*. London: Routledge.

Hall Stephen, 1995. *Nationality, Migration Rights and Citizenship of the Union*. Dordrecht, Holland: Kluwer Academic Publishers Group.

Hansen, Randall. Weil Patrick. 2001. *Towards a European Nationality*. New York: Palgrave Publishers Ltd.

Medved, Felicita, 2003. "A common European immigration policy or how common is common enough?" i von Hoffman, Bernd (ed.) *Towards a Common European Immigration Policy* Legal Policy Symposium. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Soysal, Yasemin, 1996. "Changing citizenship in Europe: Remarks on Postnational membership and the national state" i Cesarani, David. Fulbrook, Mary. 1996. *Citizenship, Nationality and Migration in Europe*. London: Routledge.

Weil, Patrick, 1996. "Nationalities and Citizenships: The lessons of the French experience for Germany and Europe" i Cesarani, David. Fulbrook, Mary. 1996. *Citizenship, Nationality and Migration in Europe*. London:Routledge.

Artiklar:

Anil, Merih, 2005. "No more foreigners? The Remaking of Ger Naturalization and Citizenship Law, 1990-2000" *Dialectical Anthropology* (2005) 29:453-470.

Bauböck, Rainer, 2005. "Citizenship policies: international, state, migrant and democratic perspectives" *Global Migration Perspectives*, No.19 Januari 2005

Blau, Jessamyn, 2006. "Reconsidering Citizenship and Nationhood in France and Germany: The Integration of the 21st - Century Gastarbeiter" *Siences-Po Paris*.

Howard, Mark Morjé 2003. "Foreigners or Citizens? Citizenship Policies in the Countries of the EU"

Lemke, Christane 2000. "Citizenship Law in Germany: Traditional Concepts and Pressures to Modernize in Context of European Integration". University of Hannover.

Niessen, Jan. Scibel, Yongmi. Magoni, Raphaelae. 2003. "EU and US approaches to the agreement of immigration" *Migration Policy Group*.

van Selm, Joanne. Tsolakis, Eleni, 2004. "The Enlargement of an "Area of Freedom, Security and Justice": aging Migration in a European Union of 25 Members". *Policy Brief No. 4 May 2004*. Migration Policy Institute,

Zimmerman, Klaus 1999."Ethnic Ger Migration since 1989 - Results and Perspectives" *Institute for the Study of Labor .IZA DP No.50*

Internet:

http://www.ger-embassy.org.uk/reform_of_gery_s_citizenshi.html
(2006-03-28)

<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=369>
(2006-08-16)

<http://www.eu-upplysninngen.se/templates/EUU/standardRightMenuTemplate> 21
(2006-05-12)

<http://www.eu-upplysninngen.se/templates/EUU/standardRightMenuTemplate> 18
(2006-05-12)

<http://integration.statsvet.uu.se/Publikationer/Ds2005-3.pdf>
(2006-03-26)

<http://www.zuwanderung.de/english/downloads/aufenthengl.pdf>
(2006-06-03)

<http://195.83.177.9/code/resultat.phtml?lang=uk&c=22&r=&in=all&no=&words=nationality&tr.=one> (2006-06-20)

Bilaga 1 Frågor till undersökningsområdena

Område: Uppehållstillstånd och familjeåterförening

Vilka typer av uppehållstillstånd finns och vad innebär dem?

Hur lång tids uppehälle krävs för att erhålla permanent uppehållstillstånd?

Föreligger krav på ekonomiska resurser?

Föreligger det test för att erhålla denna status?

Hur ser tillgången till arbetsmarknaden ut genom uppehållstillstånden?

Vilka räknas in som familjemedlemmar?

Vilken rätt får den anhöriga?

Vilka krav ställs på den anhöriga?

Område: Naturalisering

Hur många års uppehälle krävs för att ha rätt att ansöka om medborgarskap?

Föreligger det specifika omständigheter som kan förlänga eller förkorta behörigheten till medborgarskapet?

Föreligger det något medborgarskapstest?

Rätt till dubbelt medborgarskap?

Förekommer det någon diskriminering eller särskild behandling av någon etnisk grupp?

Hur ser tillgången ut för medborgarskap vid födseln? Vilka regler/ procedurer gäller?